

Javier Olivera Betrán,
Professor Titular d'Història i Sistemes de
l'Educació Física i l'Esport. INEFC-Lleida.
Francesc Farré Carnicé,
Antoni Gomà Oliva,
Alumnes col·laboradors del
Departament de Ciències Aplicades. INEFC-Lleida.

APROXIMACIÓ AL PENSAMENT I LA IDEOLOGIA CAGIGALIANA A TRAVÉS DE LA PREMSA ESCRITA (1960-1983)

Resum

El 7 de desembre de 1983 va morir a Barajas José M. Cagigal. D'aquesta manera culminava la intensa vida d'un home treballador.

Cagigal va lliurar esforços i dedicació amb l'única finalitat d'enaltir els valors de l'educació física i l'esport a Espanya.

Tota la línia del pensament cagigalià es mou entorn de tres pilars bàsics: olimpisme, humanisme i esport.

Cagigal entén els JJOO moderns com una comunió de la humanitat, amb grans possibilitats de convertir-se en el motiu de confraternització entre els pobles.

Considerada la seva instrucció com a humanista, la seva personalitat i la seva tasca estan presents en tots els seus escrits. Veu l'esport com un mitjancer, com un element humanitzant de la societat actual, esquerpa i agressiva amb ella mateixa. Cagigal assenyalava la dimensió intel·lectual del concepte d'esport i el diferenciava en dos: l'esport praxi i l'esport espectacle; considerava el primer com el més proper als aspectes naturals i, per tant, humans.

Creiem que la seva trajectòria és un bon fil conductor de les vicissituds de l'educació física i l'esport al nostre país. Si bé les seves obres escrites són de coneixement general, ens va semblar interessant donar a conèixer un seguiment de la seva ideologia (segurament més espontània) mitjançant les seves manifestacions a la premsa diària nacional.

Aquesta anàlisi s'ha realitzat de manera cronològica, des dels inicis de la seva aportació conceptual al món de l'educació física i l'esport (1960) fins als últims moments de la seva vida (1983).

Paraules clau: esport, esport praxi, esport espectacle, home, educació, olimpisme, humanisme, José M. Cagigal.

Introducció

Després de realitzar una anàlisi de l'obra de José M. Cagigal podem afirmar que aquest home ha estat el gran dinamitzador de l'educació física i l'esport, en els darrers trenta-cinc anys, ja sigui en els aspectes purament intel·lectuals com en els legislatius i institucionals, és a dir, com a home d'acció que va possibilitar, amb la seva intervenció i la seva visió de futur, la realitat present. Des del punt de vista intel·lectual, Cagigal va ser un observador agut de l'entorn social al qual pertanyia i va generar en funció de les seves reflexions una prolífica obra que va anar desgranant al llarg de la seva existència mitjançant llibres, articles de revista, conferències, classes, seminaris, col·loquis, televisió i declaracions de premsa.

La seva obra intel·lectual porta implícita una línia ideològica que gira al voltant dels tres grans pilars del seu pensament, l'home, l'educació i l'esport. Considera l'esport com el gran

recurs de la humanitat per arribar, per via optimitzant, a l'individu, o sigui, l'esport com a element humanitzador de la societat actual, sovint esquerpa i agressiva amb l'home. Cagigal defensava amb decisió la dimensió intel·lectual del concepte esport, davant l'apatia i indiferència de la intel·lectualitat de la seva època, diferenciant-lo en dos grans apartats: l'esport praxi i l'esport espectacle; de tots dos considerava l'esport praxi com l'autèntic esport i, per tant, el més proper a les necessitats de l'individu, dins d'un concepte d'oci actiu.

A la premsa escrita, hi trobem força referències i entrevistes del nostre personatge, ara per la seva rellevància intel·lectual i pels càrrecs públics que va desenvolupar, ara per raons conjunturals, en les quals Cagigal va propiciar la realització d'entrevistes amb algun dels diaris més populars del país, per tal d'abocar-hi les seves consignes i plantejaments i generar un estat d'ànim i sobretot un canvi d'actituds entre la gran massa de la població.

Van ser diversos els temes que va tractar de manera insistent en les seves entrevistes amb la premsa nacional i estrangera. Tanmateix, destaquen per la seva profusió i rigor les entrevistes que giren al voltant d'aquests tres temes: olimpisme, humanisme i esport. D'altra banda, aquests temes representen, per diverses raons, la pedra filosofal del seu pensament. El primer per la seva capacitat de seducció; el segon per ser el gran nord de la seva filosofia,

ja que era un humanista, i el tercer perquè és el tema clau de tota la seva obra. Per tot això hem escollit aquesta trilogia per elaborar un estudi sobre el pensament cagigalià a través de les declaracions a la premsa durant el període comprès entre el 1960 i el 1983, la data de la seva mort. Cal destacar que el nostre autor apunta detalls i prediccions que en el seu moment no es van entendre i que al llarg del temps s'han demostrat com a certs i, fins i tot, fonamentals en el procés que ha seguit l'esport i l'educació física.

Durant el període considerat, l'educació física i l'esport a Espanya, a cavall entre tres etapes de la nostra història recent —la dictadura, la transició i la democràcia—, va patir grans transformacions. El 1961 i 1980 es van promulgar dues lleis que havien de regular les pràctiques esportives; de totes dues, el nostre personatge va ser-ne protagonista; en la primera com a assessor i redactor, i en la segona com a assessor i crític. Per la seva posició com a director de l'INEF de Madrid i posteriorment pel seu prestigi social i professional va participar de manera activa, des de la seva parcel·la, en tot el procés de canvi que va tenir lloc en aquest país, per tal d'aconseguir una societat més moderna, justa i equilibrada.

Creiem, finalment, que la trajectòria cagigaliana és un bon fil conductor de les vicissituds de l'educació física i l'esport al nostre país i en aquest aspecte radica gran part de l'interès del nostre estudi.

Metodologia

Per aproximar-nos al pensament cagigalià a través de les seves declaracions a la premsa escrita de l'època, hem dissenyat un procés metodològic que dividim en quatre grans fases que es van desenvolupar de manera consecutiva en el temps.

A continuació descriurem les seqüències metodològiques del treball i els seus continguts específics.

En primer lloc destaquem el mètode que hem utilitzat per desenvolupar aquest treball i, a continuació, entre parèntesis, el treball específic que s'ha efectuat.

Primera fase: Buidatge Bibliogràfic (selecció i recollida de declaracions a la premsa escrita).

- Establir criteris de selecció del material de premsa.
- Buidatge de premsa.
- Extracció i selecció d'articles.

Segona fase: Anàlisi de contingut (sistematització de l'anàlisi).

- Interpretació dels articles.
- Temporalització i agrupació per temes.

Tercera fase: Hermeneusi (interpretació dels articles de premsa).

- Establir una línia ideològica del pensament cagigalià per temes a través de les intervencions a la premsa escrita al llarg del període considerat.
- Aproximació global al pensament cagigalià en base als seus tres grans camps temàtics: *l'home, l'esport i l'educació*.

José M. Cagigal pensador. Novembre 75

Quarta fase: Anàlisi crítica i comparativa (valoració crítica)

Valoració crítica:

- Validesa del seu pensament.
- Capacitat d'anàlisi dels problemes esportius de l'època.
- Capacitat de transmissió del missatge cagigalià.
- Capacitat de prospecció.
- Solidesa i rigor intel·lectual.
- Independència ideològica.

En aquest treball que presentem hem escollit l'olimpisme, l'humanisme i l'esport amb l'objecte de dibuixar un perfil ideològic suficientment revelador de la seva personalitat. Hem obviat altres temes per raons exclusivament d'espai. Creiem que amb l'anàlisi d'aquestes àrees del pensament podem realitzar una bona aproximació als seus models educatius i als seus ideals de vida.

Les citacions de premsa que hem manejat pertanyen a una gran varietat de diaris de la premsa nacional i estrangera. Una gran majoria pertanyen a l'arxiu privat d'Isabel De Gregorio, vídua de Cagigal, la qual molt amablement ens ha facilitat el material que ha recollit pacientment durant aquests anys per tal d'aportar llum a una de les facetes més desconegudes de José M. Cagigal.

L'esport és un tema que el nostre autor va tractar profusament en el transcurs d'aquests anys. Per això i per facilitar la seva comprensió, desenvoluparem una anàlisi del seu pensament referent a l'esport com a fenomen cultural i símbol social, i de l'altra, elaborarem una anàlisi comparativa entre les dues grans categories de l'esport que ell considerava, l'esport praxi i l'esport espectacle. Aquest tema, més l'olimpisme i l'humanisme conformaran la trilogia temàtica que ens ajudarà a apropar-nos a aquest home.

Biografia

El 7 de desembre de 1983 va morir en un tràgic accident d'aviació a Barajas José M. Cagigal, quan es dirigia a Roma per assistir al congrés internacional Teaching Team Sports organitzat per l'AIESEP (Associació Internacional d'Escoles Superiors d'Educació Física), organisme del qual era president.

Allí es va apagar una vida intensa que cinc lustres abans havia iniciat una brillant trajectòria entorn de l'home, l'esport i l'educació, els tres grans pilars temàtics del pensament cagigalià. Els seus grans projectes fets realitat – la Llei de 1961 d'educació física, la creació i posada en marxa de l'INEF, la creació de la revista *Citius, Altius Fortius*, que va ser la més important del món en el seu gènere –, la seva lluita constant per aconseguir l'estatus d'estudis universitaris per a l'INEF, la seva presència al món internacional com a conferenciant, pensador i dirigent, o sigui, tota una vida lliurada a uns ideals entre els quals destaca l'home i l'esport com a mitjà per excel·lència per arribar amb eficàcia a aquest home deshumanitzat, maquinitzat, en una societat robotitzada i sovint hostil als seus congèneres. Però anem per parts a analitzar les característiques més notables d'aquest singular personatge.

José M. Cagigal va néixer a Bilbao el 10 de febrer de 1928 al si d'una família nombrosa, religiosa i conservadora. Va passar els primers anys de la seva vida en un ambient de pau i harmonia familiar, a cavall entre les ciutats de Bilbao i Logronyo, on el seu pare, en plena guerra (1938) va ser designat governador civil de la província. En aquesta primera etapa, el nostre personatge era un bon estudiant i un esportista polivalent ja que practicava el futbol, l'atletisme i la pilota a mà; d'altra banda, en l'ambient familiar es respirava una profunda afició per les arts, l'esperit, la música, el cant, la

poesia. En aquest context s'anava formant José M. Cagigal, el qual, segons les dades que posseïm, es comportava com un noi realitzat i alegre, amb molt bona acceptació per part dels altres i amb uns valors cristians profunds que després va aplicar en tots els àmbits en què va actuar.

Als 18 anys, una vegada va haver acabat els estudis mitjans amb bons resultats, la seva família el va portar a estudiar la carrera de Dret a la Universitat Complutense de Madrid, la qual gaudia de gran prestigi social al nostre país i representava d'alguna manera la possible continuïtat del fill en les tasques del funcionari públic que el seu pare havia desenvolupat en l'administració franquista. Però en aquest moment arriba la primera gran rebel·lia del nostre personatge: a mig curs comunica als seus pares el seu desig d'abandonar la carrera per entrar al noviciat jesuïta de Loyola. Els seus pares li preguen que acabi el curs de Dret i que mediti per tal de prendre la decisió en acabar el curs. Cagigal es manté en la seva postura i entra al seminari on passarà quasi catorze anys, en el transcurs dels quals reforça, amplia i aprofundeix els seus postulats religiosos, rep una solidíssima formació humanística des de la perspectiva cristiana, estudia llengües antigues, llatí i grec, i modernes, francès, anglès, alemany i italià; aprèn a meditar i a reflexionar i sorgeixen en aquest ambient les seves primeres aportacions escrites sobre els temes que sempre l'han apassionat. En aquesta època Cagigal estudia, reflexiona, escriu, fa esport, canta en el cor i es destaca com a baix per la qual cosa els seus companys l'anomenen el "Golondrón"; en aquesta època també descobreix les primeres contradiccions de la vida que havia escollit. Va viure a Loyola, Oña, Valladolid, Frankfurt i algunes temporades a Madrid.

D'aquesta segona gran etapa de la seva formació, podríem destacar-ne dos aspectes: la seva afició creixent

per l'esport, que el va dur a practicar-lo sovint, i el seu afany per escriure, cosa que es va traduir en una gran passió que va fer fins i tot que li fos prohibit com a mesura disciplinària i de control intern. A Valladolid i durant el temps de pràctiques que els membres de l'ordre tenen per consolidar i experimentar els seus estudis, Cagigal va ser l'encarregat de dirigir i organitzar l'esport en el col·legi jesuïta de San José, de la capital castellana. S'hi va estar tres anys i en aquest temps no només va realitzar aquesta tasca amb eficàcia sinó que va preparar i elaborar el que més tard, el 1957, seria el seu primer llibre, *Hombres y deporte*. Aquesta obra escrita i dissenyada en aquella

època jesuítica, és un llibre bàsic de tot el pensament cagigalià; ell mateix va proclamar alguna vegada que aquesta constituïa, en la seva opinió, l'obra més important que havia escrit i de la qual es trobava més satisfet. Tanmateix, tot i que nosaltres pensem que és un excel·lent punt d'arrancada del pensament cagigalià sobre l'home i l'esport (fins i tot el títol és molt significatiu i representa la síntesi de l'ideal de tota la seva vida), cal considerar-la com una obra que s'emmarca en una línia religiosa-pedagògica que des de la nostra òptica actual potser no s'entendria però que en el moment en què va aparèixer va causar un gran impacte en l'àmbit esportiu espanyol, encara sub-

mergit a les catacumbes; va ser com una onada d'aire fresc que oferia l'oportunitat d'estudiar i interpretar l'esport des d'angles molt diferents, sobretot en aquell moment en què l'esport era menyspreat i oblidat per la classe intel·lectual com a tema de debat i reflexió: el país tenia una altra problemàtica, superar els traumes de la Guerra Civil i resistir l'aïllament internacional.

Arran de la publicació del llibre, Cagigal inicia la recta final dels seus estudis religiosos amb el propòsit d'ordenar-se sacerdot jesuïta i emprendre estudis de Teologia a Oña i a Frankfurt. Paral·lelament rep un premi de la Delegació Nacional d'Educació Física i Esports per la publicació del

Signatura de la constitució del premi "J.A. Samaranch" com a president de l'AIIESEP (1977)

seu llibre i comença a col·laborar en certes tasques de direcció espiritual d'esportistes de la Residència Blume, xerrades sobre l'esport, etc., aprofitant les vacances de què disposava. Tot això anava preparant el terreny per realitzar la seva segona gran rebel·lia: Cagigal veia com una contradicció poder conjugar les seves profundes inquietuds educatives, els seus desitjos d'arribar a l'home i, en suma, a la societat, per ajudar-la i optimitzar-la tant com li fos possible, al si d'una institució, la jesuítica, que vivia en un món artificial, no real ni autèntic, on tot resultava molt fàcil i còmode perquè vivia, d'alguna manera, d'esquena a la realitat. Fruit d'aquesta paradoxa obsessiva pren la decisió d'abandonar l'ordre i d'incorporar-se a la vida civil, com a professor d'una escola d'ensenyament bàsic.

José M. Cagigal, amb la llicenciatura en lletres i la diplomatura en psicologia i psicotècnia, emprèn una nova via per desenvolupar totes les inquietuds i ideals d'aquest romàntic del segle XX. Aviat va rebre una oferta de l'extingida Delegació d'Educació Física i Esports (actualment Consell Superior d'Esports) per ocupar el càrrec de secretari tècnic i, més endavant, de subdelegat nacional (20-11-1963), càrrec que va ocupar fins que fou nomenat director de l'INEF (1967). En aquesta primera etapa Cagigal es va encarregar d'estudiar i preparar la nova Llei d'educació física (23-12-1961) en la qual va posar gran part dels seus desitjos i esperances, abocant-hi les experiències que va viure a Alemanya quan va estudiar-hi Teologia. En l'article 15 d'aquesta Llei es concretitzava el lent procés de maduració i desig del nostre personatge: l'Institut Nacional d'Educació Física i Esports per a la formació i el perfeccionament del professorat d'educació física i els entrenadors esportius. Una vegada promulgada la Llei, amb aquest ambiciós projecte, Cagigal va visitar molts dels INEFs d'Europa per

tal d'estudiar-ne les característiques, els plans d'estudis, el professorat, els departaments, el centre d'investigació, etc. Conscient que la seva formació no era específica i seduït per la idea de la docència en aquest gran centre, es va matricular a l'Escola d'Educació Física San Carlos, de la Facultat de Medicina de la Universitat de Madrid, per tal d'obtenir el títol de professor d'educació física (curs 1965-1966). En el transcurs d'aquesta etapa es va casar amb Isabel De Gregorio (22-5-1965) amb la qual va tenir cinc fills.

La tasca de Cagigal com a director i primer fundador de l'INEF va ser impressionant. Es va obrir una biblioteca esportiva, es va crear el centre de documentació i traducció, es va editar la col·lecció "Novedades en...", es va configurar un centre d'investigació en medicina esportiva, es va posar en marxa la revista *Deporte 2000*, es van realitzar els primers intercanvis amb Hispanoamèrica i amb les institucions universitàries superiors d'educació física europees.

Cagigal volia convertir l'INEF en una institució que oferís estudis universitaris reconeguts, d'on havia de sortir una elit d'educadors, formats en les més pures essències de l'humanisme. Així doncs, l'INEF va representar per al nostre autor la gran oportunitat de dur a la pràctica una sèrie d'inquietuds que van néixer d'una concepció teòrica defensada amb tenacitat davant l'escepticisme de molts. Va voler convertir l'INEF en un centre model amb projecció internacional, per la qual cosa no va dubtar a organitzar congressos, seminaris, trobades internacionals, etc. Des del moment que el nostre personatge va assumir la responsabilitat de crear l'INEF va iniciar una intensa relació internacional com a conferenciant i com a representant del nostre país als diversos congressos i simposis convocats per organitzacions i federacions mundials sobre educació física i esport. De fet, es va convertir

en el nostre representant més internacional, que acumulava càrrecs i responsabilitats, donant entrada al nostre país al concert mundial de l'educació física. Ens atrevíem a dir que en aquella època Cagigal donava una imatge del nostre país que no es corresponia amb la realitat nacional.

Un cop establerts els fonaments de la vida acadèmica de l'INEF, Cagigal va inaugurar un nou cicle de producció literària (1966-1973), mitjançant la publicació de la seva segona obra *Pedagogía y Humanismo*, (1966) i una sèrie d'articles que van aparèixer en revistes especialitzades, així com conferències i declaracions a la premsa escrita que denoten una gran tenacitat en la defensa dels seus ideals. Tot això emmarcat amb una urgència digna d'aquell que té molt a dir i que se sent atordit per la precarietat del temps que intueix escàs. En aquesta època va publicar una sèrie d'articles a la revista *Deporte 2000* de gran transcendència: a "Hacia una pedagogía del fracaso" ens acosta de manera crua i real al món de la competició sense apartar-nos dels principis pedagògics que emmarquen tot el procés; a "Cosmodeporte" insisteix en la capacitat de joc que tenim tots els homes i que ens brinda opcions magnífiques d'autorealització i diàleg amb els altres; "El moderno educador físico" és un treball en el qual el nostre autor presenta els requisits imprescindibles perquè els futurs professionals de l'educació física, és a dir, els alumnes de l'INEF, siguin eficients en la seva labor, procurant distingir i conjuntar l'educació esportiva i la pedagogia. El 1972 escriu el seu tercer llibre, *Deporte, pulso de nuestro tiempo*, amb el qual Cagigal s'erigeix com un dels pensadors més qualificats del món esportiu, amb un gran reconeixement mundial, com ho demostren dos fets concrets: la seva elecció a Varsòvia (1970) com a president de l'Associació Internacional d'Escoles Superiors d'Educació Fí-

Un partit de futbol al poliesportiu de l'INEF de Madrid

sica (AIESEP) i la concessió del premi Philip Noel Baker Research Award (1971), instituït pel Consell Internacional d'Educació Física i Esport de la UNESCO, en reconeixement a la personalitat més destacada en treballs de caire científic o cultural referits a l'esport. Aquests nomenaments no eren sinó la punta de l'iceberg de tota una sèrie de càrrecs nacionals i internacionals que anava acumulant; eren càrrecs de prestigi més que no pas de gestió acadèmica.

Aquesta és potser l'etapa més fructífera de l'era Cagigal: va consolidar l'INEF com un dels centres més prestigiosos del món en el seu gènere i ell personalment es va convertir en una de les personalitats científiques de l'esport de més renom internacional. L'últim decenni de la seva existència

es caracteritza per un esperit crític envers la política nacional en relació amb l'esport, deixant anar altra vegada el seu esperit rebel i inconformista. Així, el 1973, a la revista *Deporte 2000* va publicar el "Manifiesto de la educación física", on denunciava la superficialitat amb què s'atorgaven certs diplomes a monitors i entrenadors, cosa que comportava un desprestigi de l'educació esportiva. Amb aquesta mateixa passió crítica va escriure, el 1975, *El deporte en la sociedad actual* on fa una anàlisi lúcida de l'esport espanyol, descrivint-ne l'estructura, l'anacronisme, els fracassos i l'entroncament polític. Aquesta obra, segons Santiago Coca (1986), representa potser l'equador de la producció intel·lectual d'aquest pensador i possiblement un punt de referència

obligat per entendre el dinamisme del seu pensament. L'any següent Cagigal va sorprendre els seus lectors i seguidors amb la presentació d'una obra atípica en la seva producció intel·lectual, neix *Agresión y deporte*, on abandona per un moment els pressupòsits pedagògics i filosòfics per deixar pas a qüestions psicosociològiques entorn de l'agressivitat humana i la seva derivació cap a una violència esportiva, tema de plena vigència actualment. Aquesta és potser l'aportació més científica de Cagigal.

Paral·lelament a les seves activitats intel·lectuals, s'està produint el seu declivi institucional a l'INEF i al Consell Superior d'Esports. Fruit d'aquest fet és la seva dimissió com a director de l'INEF (11-10-1977) per discrepàncies amb la línia política i

pressupostària que intentaven donar a l'INEF els rectors de l'esport nacional en una època difícil per al país, com ho va ser la transició política. A partir d'aquí s'inicia la travessa del desert de José M. Cagigal. Tanmateix, fora de les nostres fronteres, la seva dimissió com a director de l'INEF va ser una autèntica comoció i el seu prestigi internacional no només es va conservar intacte sinó que va anar *in crescendo* gràcies a la seva aurèola i carisme personal i a les contínues aportacions en forma de ponències, seminaris i cursos internacionals que el nostre autor anava desenvolupant a l'estranger, ben recolzat pel gran domini que tenia de les llengües modernes.

Des del punt de vista ideològic, continuava definint les bases antropofilosòfiques per a una educació física o els elements teòrics per a una diagnosi de l'esport o les conclusions pràctiques que es deriven de l'esport com a educació. Per això, quan va sorgir la necessitat de crear una nova llei sobre la cultura física i l'esport, tornem a veure un Cagigal crític i rebel, per la qual cosa no va deixar de declarar i exposar per escrit totes les deficiències, mancances i errors que, segons el seu parer, tenia la Llei, ja que no reflectia les grans ambicions que sempre havia desitjat i per les quals havia lluitat tan durament. Fruit d'aquest esperit va publicar un article molt dur titulat "Inaudito" dirigit als congressistes de la recentment estrenada democràcia i que va publicar a *El País* uns dies abans que s'aprovés la Llei al Congrés.

Però encara tenia la secreta esperança d'ocupar la presidència del Consell Superior d'Esports, i des d'aquesta posició poder reformar profundament tots els temes pendents referents a l'educació física al nostre país. Però la publicació d'un altre article crític en relació, novament, amb la Llei de cultura física i esport, dirigit, aquesta vegada, al Senat, amb

el títol de "Señores senadores" (*El País*, 13 i 14 de febrer de 1980), va desfer les seves il·lusions i en l'últim moment va quedar marginat del càrrec. El seu esperit rebel continuava acompanyant-lo.

En aquesta etapa turbulenta i conflictiva no va parar de produir i així, el mateix dia que es va aprovar la Llei al Congrés dels diputats (15 de novembre de 1979), va presentar el seu llibre *Cultura intelectual, cultura física*, una recopilació d'assajos que va suposar un pas més per donar contingut intel·lectual i pedagògic a l'educació física. Els seus dos darrers llibres, presentats el 1981, *Deporte, espectáculo y acción* i *¡Oh deporte! Anatomía de un gigante* són una revisió pedagògica de les teories cagigalianes que l'autor va defensar durant vint-i-cinc anys i van ser com un acomiadament ja que foren els últims en què van tractar el tema de l'esport tal com sempre l'havia concebut. A partir d'aquell moment es va afanyar a iniciar una nova etapa d'assagista més profunda, en la qual el gran protagonista va ser l'home que sempre havia estat l'eix bàsic de la seva preocupació intel·lectual.

No volem deixar passar la seva darrera contribució com a conferenciant: una ponència presentada al I Simposi Nacional sobre l'Esport Contemporani que es va celebrar a l'INEF de Madrid del 23 al 25 de novembre de 1983. El seu treball titulat *El deporte contemporáneo frente a las ciencias del hombre* insistia en el fet que l'acció pedagògica i esportiva dels poders públics s'ha de concentrar sobretot en la formació dels pedagogs esportius. Uns dies més tard, en anar cap a Roma com a president de l'AIESEP a dirigir un congrés internacional i presentar una ponència sobre el valor del joc com a activitat física fonamental, va desaparèixer per sempre un gran rebel, un home idealista i profund que compromès amb el seu entorn va

voler ajudar l'home en la seva difícil travessa pel món. Era un 7 de desembre.

Olimpisme

José M. Cagigal sempre va tenir una relació especial amb el món olímpic. No en va una de les seves obsessions temàtiques va ser l'esport, que és el contingut bàsic dels jocs olímpics. Gran admirador del moviment olímpic modern i un coneixedor dels antics jocs panhel·lènics, veia els jocs olímpics moderns com una gran festa de la humanitat amb grans possibilitats de convertir-se en la via, potser l'última, de confraternització entre els pobles. Va ser un fidel participant dels cursos internacionals que anualment organitzava l'Acadèmia Olímpica Internacional d'Olimpia i va contribuir amb el seu bon amic Conrado Durantz a la creació i desenvolupament de l'AOE (Acadèmia Olímpica Espanyola), que sota els auspicis de l'AOI va ser la primera acadèmia del món d'aquestes característiques. Va escriure nombrosos articles i ponències sobre l'olimpisme.

A la primera referència escrita que tenim, Cagigal declara la seva admiració pels jocs olímpics, i els atribueix grans valors. Diu que gràcies a la seva universalitat poden acostar els pobles sense distinció de raça ni ideologia; representen, segons ell, una gran esperança per a tota la humanitat.

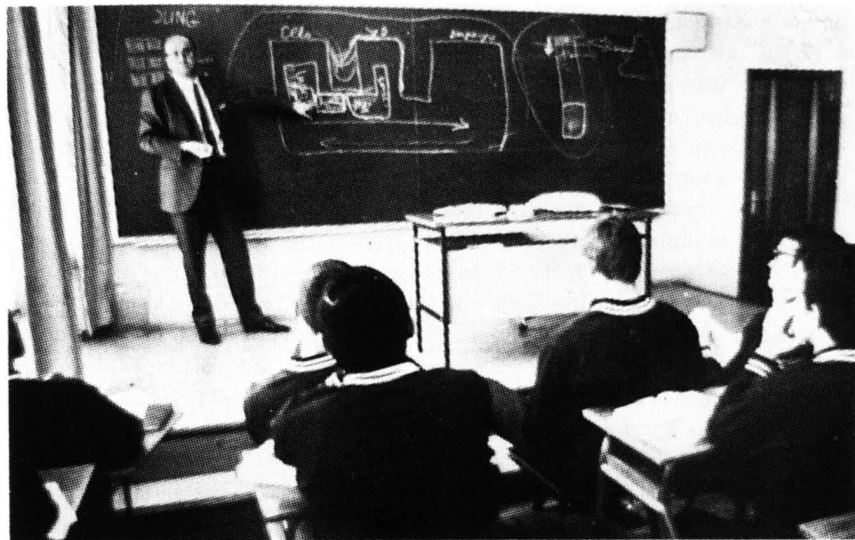
A la dècada dels setanta als vuitanta, el tema de l'amateurisme i el professionalisme va resultar ser un gran debat en la nostra societat. Cagigal es va decantar sense dubtes per l'eliminació de la hipocresia que representava l'amateurisme i va reclamar uns JJOO "open" ja que entenia que no era possible oferir el major espectacle del món, basat en el rècord, si l'esportista d'elit no tenia una dedicació completa. El nostre autor va adoptar en aquesta

època una actitud molt forta contra el búnquer olímpic de la línia cubertiniana que defensava a ultrança les tesis de l'amateurisme en base a la tradició i al missatge ideològic del fundador del moviment olímpic modern.

En unes declaracions a (3-1-1982 *La Gaceta del Norte*), dóna suport a J.A. Samaranch en la seva política oberta i es mostra a favor de la superació de l'amateurisme en pro d'una professionalització creixent. Això, segons Cagigal, havia de preservar un dels valors més genuïns dels JJOO: la possibilitat d'oferir rendiments absoluts, els quals només són possibles amb una dedicació absoluta i una comercialització creixent que aportí als esportistes d'elit els recursos econòmics necessaris per poder oferir un gran espectacle esportiu, el millor del món. Tanmateix, aquest procés creixent entorn de la comercialització de l'esport olímpic, representa un perill ja que pot comportar la pèrdua d'una sèrie de valors que identifiquen l'esport com a tal, com és el seu aspecte lúdic: el joc net, l'excés d'agressivitat que genera la violència contra els altres i contra un mateix (dopatge), etc. Cagigal segueix des del principi una línia molt coherent en les seves reivindicacions al llarg del temps, però quan gràcies a J.A. Samaranch s'obre definitivament la porta a la professionalització dels JJOO, comença a alertar d'una pèrdua d'identitat de l'esport si es produeix una professionalització total i sembla que no està tan segur del que havia defensat durant anys.

Humanisme i esport

José M. Cagigal era considerat un humanista, o sigui, d'una banda, i segons el sentit clàssic del terme, era una persona instruïda en lletres, amb un bon coneixement de les llengües clàssiques i, d'altra banda, era una persona que analitzava el que l'en-

En una classe de psicopedagogia a l'INEF de Madrid

voltava amb un esperit crític i des de la perspectiva de l'home, valorant el seu paper en la nostra societat. Cagigal parteix del pressupòsit que el coneixement està subordinat a la naturalesa humana i a les seves necessitats fonamentals.

En l'obra del nostre pensador, s'hi troba la passió per les ciències humanes en totes les seves especialitats, tot i que el fil conductor específic sigui l'antropofilosofia i els seus objectes d'anàlisi siguin l'educació física i l'esport, es manifesta com un gran glossador i escriptor. Cagigal és un estilista admirable en la modalitat de l'assaig. Il·lustrat pels grans mestres de la generació del catòrze —Ortega y Gasset, Eugeni d'Ors, Gregorio Marañón, Salvador Madariaga—, humanista de caire clàssic, Cagigal resumeix totes aquestes facetes de la seva vocació i de la seva tasca en l'hermeneu i en l'aprofundiment filosòfic, i dins d'aquest se'ns apareix com a deixeble i seguidor d'Ortega, del filòsof Xavier Zubiri i, fins i tot, de l'humanista Pedro Laín Entralgo, especialista en història de la medicina i, per tant, bon coneixedor de les trajectòries i interpretacions del cos humà al llarg

de la història de les diferents civilitzacions.

Però Cagigal és, a més i sobretot, profundament humà, profundament generós, eminentment cordial. L'home Cagigal està present en tots els seus escrits, concebuts sempre com una obertura cap a l'altre i com una sincera disponibilitat per comprendre i assumir també, per la mateixa raó, com a intents de revisar i posar al dia les seves pròpies actituds i obra, apuntant a la recerca de la veritat.

José M. Cagigal és un home fidel als seus ideals i plantejaments. No en va, des de les primeres referències periodístiques, a mitjan de la dècada dels seixanta fins al principi dels vuitanta, una mica abans de la seva desaparició, el nostre autor mostra una gran insistència en la idea que l'esport pot ser un element humanitzador per a l'individu d'avui, en una societat cada vegada més agressiva amb el mateix home. D'altra banda, i amb la idea d'inculcar la pràctica esportiva entre la població, reclamava insistentment a la intel·lectualitat espanyola la consideració de l'esport com a tema de debat de primer ordre, ja que sovint era menyspreat per aquesta. En aquest sentit, Cagigal va

lluitar pràcticament sol en aquesta dura tasca; sempre va desitjar involucrar els personatges de la ciència i la cultura més importants d'aquella època amb la finalitat de popularitzar la pràctica esportiva al nostre país, ja que, com ell mateix afirmava, en aquest aspecte portem més de cent anys de retard respecte als països més avançats.

Cagigal es va convertir en un agut observador i estudiós de la societat contemporània i conjugant magníficament els seus grans coneixements històrics amb la realitat del present, va identificar amb precisió científica els mals que pateix la societat de l'oci postindustrial i que en el fons es resumien en la creixent deshumanització de la societat i, per tant, la despersonalització de l'individu.

Davant d'aquest panorama desencoratjador, Cagigal proclamava la solució de la pràctica esportiva racional com a concepte d'oci actiu i element humanitzador. L'oci, privilegi durant segles d'unes minories, va ser recuperat també per a les masses, gràcies a un procés productiu i a la racionalització del treball, cosa que comportarà un augment d'hores lliures que cal omplir. L'esport, segons Cagigal, pot ser, conjuntament amb altres activitats culturals, una gran opció perquè aquest oci sigui actiu i a fi de comptes humanitzador.

El nostre autor reclamava la consideració que mereixia l'esport en una societat puixant, amb un creixement industrial i econòmic molt ràpid, clarament abocada en l'ocupació del temps lliure en l'esport espectacle, on l'home es converteix en un esportista passiu. L'esport en general i la pràctica esportiva en particular representaven la teràpia adequada per a l'individu d'aquell moment en una societat malalta a causa de l'evolució industrial i de les dissensions ideològiques i polítiques. L'esport com a element humanitzador de l'individu i de la societat d'avui.

L'esport

L'esport és un dels grans eixos del pensament cagigalià. Des dels seus primers escrits del final dels cinquanta, fins a la seva mort aquest tema és una constant, potser una obsessió. Per això no és estrany que tinguem moltíssimes referències periodístiques entorn del concepte d'esport. Per a aquest estudi n'hem seleccionat una miscel·lània, potser les més emblemàtiques, amb l'objecte d'analitzar les línies mestres del seu pensament respecte d'aquest fenomen social dels nostres dies.

José M. Cagigal va descobrir aviat l'esport. Quan era petit ja jugava als jocs esportius més populars de l'època i quan la seva vida va donar un gir radical, amb l'entrada al seminari, s'endu la seva afició a l'esport i la seva creença en l'activitat física com una part de les conductes necessàries de l'home modern davant la progressiva passivitat en què es veia involucrat. Durant els llargs períodes de reflexió i meditació que va passar al seminari es va plantejar l'objecte principal de la seva missió apostòlica; aquesta era la formació de l'individu, l'educació, ajudar a desenvolupar la personalitat de l'individu. En aquest sentit, Cagigal va descobrir el valor pedagògic de l'esport, i el va considerar una de les darreres oportunitats de l'ésser humà per recuperar la seva identitat davant les contínues agressions de la vida moderna i el procés deshumanitzador en què es troba immers.

Així, doncs, veiem que Cagigal troba els seus eixos de coordenades per teixir una estratègia de recuperació de l'home. Aquestes seran, a partir d'una primeríssima època, les línies mestres del seu pensament: l'home i l'esport. Cagigal sempre va ser fidel a les seves idees. Era un home tradicional però no ancorat en el passat. Fidel als seus plantejaments va mantenir una línia impertorbable en la defensa dels ideals cagigalians entorn de l'home i de l'esport, des de la pri-

mera obra que va publicar i que va sortir amb el títol suggerent de *Hombres y Deporte*, un reflex del que seria la seva trajectòria intel·lectual fins al seu darrer treball: *La pedagogía del deporte como educación*, una ponència no llegida a causa de la seva mort.

Les declaracions periodístiques són un fidel reflex del que esmentàvem abans i així, l'any 1959, en la primera referència que tenim, observem un Cagigal, en una primera etapa de la seva producció intel·lectual que anomenem pedagògic-religiosa, convençut del valor de l'esport com a element educatiu de primer ordre. En aquesta etapa parla "de l'ajuda que representa l'esport en la necessària ascesi religiosa", cosa que des del punt de vista teològic representa un avanç, ja que les teories de l'església en aquest sentit eren força ambigües. Finalment, defineix l'esport "com una conducta típicament humana no exempta de competició", cosa que ajuda a identificar-lo i a diferenciar-lo d'altres conductes motrius.

El 1962 diferencia clarament entre l'esport de pràctica i l'esport espectacle. En base a aquesta dicotomia desenvoluparà el seu pensament en aquest àmbit i amb el temps acabarà denunciant el segon per la seva desmesura i gegantisme, tot decantant-se pel primer, la pràctica del qual donarà l'autèntica mesura del nivell cultural i esportiu d'una societat. Insisteix en el valor pedagògic i humanitzador de l'esport pràctica. A l'esport espectacle li atribueix un valor com a teràpia psicològica de descongestió massiva, però adverteix "sense caure en la desmesura".

El 1965 continua parlant de les virtuts de l'esport. En aquesta ocasió "per al restabliment humà enfront de l'automatisme" i afegeix més endavant "l'esport com a instrument educatiu i instrument en la societat de l'oci". Això confirma la línia de defensa a ultrança dels valors de l'esport.

Més endavant continua fent lloances de l'esport tot referint-s'hi com "aprenentatge de vida" o "escola d'humanisme social" (1966). Però comença a advertir del perill de la falsa esportivització, és a dir, l'afició popular a l'esport, sense pràctica i només a través del seguiment d'un espectacle esportiu de manera passiva. No en va estem assistint en una de les èpoques del desenvolupament espanyol dels anys seixanta en què l'esport juga un paper d'espectacle, sobretot el futbol, que omple tot el temps d'oci de la gran massa de la població espanyola, en un procés de despoblació del camp i urbanització creixent. Si a aquest fenomen li sumem el recurs polític que suposava l'alienació esportiva de milions de persones entorn a aquest fenomen universal, es comprendran aquestes pors que aviat es convertiran en realitat.

El 1970 conceptualitza l'esport des de tres perspectives diferents, cosa que suposa, al meu entendre, un gran avanç en la comprensió del fenomen i, sobretot, la necessitat de no constrènyer un fenomen que s'escapa dels àmbits intel·lectuals als quals se sotmetia tradicionalment. Així doncs ens parla des d'un *punt de vista essencial, des d'un punt de vista existencial i des de la protesta instintiva*. El 1972 adverteix del fet que el primer per a la pràctica de l'esport no són les instal·lacions esportives sinó voler practicar esport, per a la qual cosa no cal estar especialitzat ni especialment dotat. Aquest mateix any insisteix en la idea de la pràctica de l'esport per a la recerca de l'equilibri personal, la qual cosa constitueix una bona opció però no l'única. Més endavant, el 1973, insisteix en les meravelloses aportacions de la pràctica de l'esport per a l'home, destacant-ne l'important paper de canalitzador de l'agressivitat natural de l'home, i d'altra banda obre la possibilitat d'establir relacions entre les persones en el sentit profund ajudant a minvar les

diferències a nivell ideològic, ètnic, polític, etc. Finalment, es reafirma en la diferenciació entre l'esport praxi i l'esport espectacle, fent una defensa a ultrança del primer i desmarcant-se progressivament del segon.

En un dels seus múltiples viatges a l'estranger, concretament a Xile, el 1976, declara que l'esport, com a expressió genuïna de la conducta humana i fet social universal ha de tenir una base científica que en aquests moments no té. Aquest és precisament un dels grans desitjos del nostre autor, el qual ja portava anys insistint en la dimensió intel·lectual del concepte esport, pel que ell creia que havia de ser objecte d'estudi intel·lectual. José M. Cagigal va ser particularment crític amb la intel·lectualitat espanyola a la qual acusava de desconèixer completament aquest concepte polissèmic, afirmant, sovint, veritables superficialitats, impròpies de la seva condició que generaven confusió i desencoratjament entre la població. El temps va donar la raó a Cagigal i en aquests moments és un tema de ric debat intel·lectual en el qual les diverses ciències es disputen el seu estudi aportant les seves visions particulars i mètodes amb l'objecte de desxifrar els aspectes essencials d'aquest fenomen que actualment inunda la nostra societat.

Al principi dels vuitanta, alerta a la societat dels perills de l'esport, denunciant l'excessiva tecnificació en la lluita per la recerca de resultats i la pèrdua progressiva del caràcter lúdic en l'esport espectacle, cosa que comporta el seu allunyament dels aspectes naturals i, per tant, humans d'aquest. D'altra banda, realitza una crida als mitjans de comunicació perquè ajudin des de la seva posició que l'esport no perdi aquest fet lúdic del qual va néixer i que alhora el va impregnar de personalitat.

Més endavant, el 1982, un any abans de la seva mort, realitza unes importants declaracions a *La Gaceta del Norte*, on posa de manifest el seu desencantament pel tractament des-

intel·lectualitzat que es fa de l'esport en la nostra societat, al qual es considera succedani cultural i per tant un producte de segona categoria destinat exclusivament a entretenir les masses. La seva crítica abraça l'elit internacional, poc sensible a aquest fenomen. Cagigal s'esforça novament a diferenciar l'esport praxi i l'esport espectacle, indicant que tots dos segueixen línies divergents i assenyala que l'autèntica cultura no són els espectacles esportius de masses sinó la mateixa praxi esportiva; sense distinció del nivell social o de la preparació. A causa de la profunditat de les seves respostes i a la capacitat de síntesi, acompanyat d'una anàlisi de futur, considerem que aquest document representa una espècie de testament ideològic del nostre autor i, per descomptat, la declaració periodística més important que va fer abans de morir sobre aquest tema. És important fer esment, en aquesta línia, de la denúncia que va fer de la creixent especialització en què es trobava sotmès l'home en aquesta societat tecnificada que afecta el mateix esport i que ens condemna a una àrea de dedicació personal molt parcialitzada, cosa que indubtablement empobreix l'home. Finalment, Cagigal destaca la pràctica esportiva espontània, al marge de les estructures organitzades i adverteix, com a bon observador social, sobre la creixent influència del vestit esportiu, cosa que implicava una implícita acceptació de l'esperit esportiu i com ell mateix indica "un detall esperançador de cara a la consideració de l'esport com a fenomen bàsicament cultural".

L'esport praxi

José M. Cagigal va insistir durant tota la seva vida en l'antinòmia que representen l'esport praxi i l'esport espectacle. El primer, segons ell, representa l'autèntica cultura i el segon, una degeneració de la mateixa ja que

s'ha deshumanitzat en voler aconseguir la victòria i el rècord al preu que sigui. L'esport praxi representa el repte més important per a l'educació de l'home modern a través de les pràctiques lúdico-motrius sistematitzades. Però en tenir sovint com a mirall l'esport d'alta competició, o sigui, l'esport espectacle, l'esport praxi es converteix en una mera imitació d'aquest últim, i s'identifica amb els seus objectius i procediments, amb la qual cosa perd els seus valors més essencials.

Des dels seus primers escrits, a la dècada dels cinquanta en què s'estava formant per ser un educador religiós, Cagigal descobreix les immenses possibilitats que té l'esport com a factor de transmissió de certs valors per a la joventut. Ell era un esportista convençut que creia fermament en l'educació com a procés integral que ha d'ajudar al desenvolupament de la personalitat de l'individu a través d'una formació espiritual, intel·lectual i física. És precisament en aquesta última àrea on aporta la seva gran novetat: insisteix en la importància d'una formació total, on el cos i l'activitat física tinguin cabuda al si de la institució pedagògica. L'esport educatiu és el gran instrument que Cagigal comença a articular com a potent vehicle de transmissió ideològica dels nous valors de l'home actual.

El 1959 proclama les excel·lències educatives de l'esport. Cagigal es dedicarà d'ara endavant a realitzar una tasca didàctica de conscienciació i divulgació dels valors pedagògics de l'esport i, per tant, de la seva idoneïtat per ser considerat una activitat formativa integrada en el sistema educatiu. Totes les declaracions que trobem des d'aquests primers anys fins al 1977 van en aquesta línia. El 1972 s'atreveix a realitzar un pronòstic del futur de l'esport per a l'any 2000 i anuncia que es convertirà en la gran teràpia de milions de persones.

A partir de la seva sortida de l'INEF com a director i de l'aparició per a ser

discutida de la nova Llei de cultura física, s'observa un desencantament creixent que perdurarà fins a la seva mort, a causa del tractament que la societat i els ens públics donen a l'esport. Cagigal es mostra crític i decebut de la intel·lectualitat espanyola i internacional pel reconeixement escàs i el no dissimulat desinterès que mostren envers aquest important fenomen. També critica la mateixa societat per l'escassa sensibilitat que demostra cap al tema i finalment es mostra especialment contrariat per la Llei general de cultura física i de l'esport (1980) la qual rebutja.

L'esport espectacle

José M. Cagigal creia en l'esport des del punt de vista global. L'identificava amb el fenomen social més important del nostre segle i diferenciava, per al seu tractament, entre esport praxi i esport espectacle. Tots dos eren part d'una realitat i seguien direccions no coincidents, sinó més aviat divergents. Cagigal es va dedicar durant tota la seva vida a estudiar i definir els dos fenòmens a través de l'observació sistemàtica del seu entorn.

Preocupat per la bona salut de l'esport va detectar una sèrie de perills que provenien principalment de l'excés afany de victòries i rècords, objectius en què s'identificaven tots els col·lectius que envoltaven l'equip esportiu i l'esportista i que afectava igualment els dos tipus d'esport. El nostre autor intenta aclarir la funció de cadascun d'ells en la nostra societat i adverteix dels perills que comporta la identificació de l'esport espectacle per part de l'esport praxi. Sempre va defensar i recolzar l'esport espectacle. Ell era un fervent seguidor dels diversos espectacles esportius de la seva època: boxa, futbol, atletisme, bàsquet, ciclisme, etc. Tanmateix no va parar de denunciar els excessos d'aquest esport i la seva

degeneració progressiva en pràctiques deshumanitzades en nom de la victòria.

L'esport espectacle és una gran realitat perfectament assimilada per una societat que surt del marasme econòmic i social produït pels grans cataclismes bèl·lics i econòmics de la primera meitat del segle XX. Cagigal, com a bon observador de la seva època, capta immediatament l'èxit incontenible del fenomen esportiu. Tanmateix aviat ens avisa dels perills que sotgen l'esport espectacle i acabarà denunciant-ho, acusant-lo de pràctica deshumanitzadora.

Les seves primeres manifestacions van en la línia de definir i delimitar les característiques de l'esport, remarcant la importància d'aquest com a vehicle de trobada entre les nacions, tal com el va definir Pierre de Coubertin "ambaixador de la pau". L'esport d'alta competició com a fórmula per a les confrontacions pacífiques entre els diversos països del món, sovint enfrontats ideològicament i militar. No obstant, com ell mateix assenyala, la competició internacional està supeditada al nombre de campions que es posseeixen; a partir d'aquí, s'estableix una autèntica cursa en la recerca de victòries, títols i rècords que derivarà inevitablement en la fabricació artificial de campions al laboratori. Cagigal accepta la necessitat que sorgeixin campions que arrosseguin el col·lectiu social a la pràctica massiva d'aquest esport per imitació, sobretot en països amb menys tradició esportiva que els anglosaxons i escandinaus.

El 1984 rebutja les tendències ideològiques que vénen avalades pel grup de "partisans" que arran de la revolució cultural del maig de 1968 estableixen una teoria freudo-marxista de l'esport, en què aquest és considerat com un producte genuí de la classe dominant burgesa, la qual l'utilitza per transmetre una sèrie de valors típicament capitalistes, per la qual cosa l'Estat dominant potencia

la pràctica esportiva per tal d'inculcar els valors burgesos-capitalistes i perpetuar el seu poder.

L'any següent traça un paral·lelisme perfecte entre l'heroi germànic i l'heroi espanyol, al qual arriba a definir com l'antiheroi i que explica en gran mesura el perfil dels campions esportius de l'època en relació amb els seus homòlegs els foranis.

Finalment, es queixa del creixent procés de deshumanització de l'esport d'alta competició i es lamenta que Espanya, com a país, sigui més sensible a l'esport espectacle que a l'esport de pràctica, ja que tot i que la població majoritàriament es defineix com a amant de l'esport, aquest és un país d'esportistes passius.

Conclusions

Un cop analitzat i interpretat el missatge cagigalià a través de les seves declaracions de premsa en el període comprès entre 1960 i 1983, podem afirmar que és un home amb una gran capacitat d'anàlisi dels problemes esportius de la seva època, és un gran observador del dia a dia de l'esport i de la societat i traça diagnòstics encertats dels problemes i dels mals que ataquen l'esport.

José M. Cagigal tractava aquests problemes a les classes de l'INEF, a les conferències, als seminaris en què participava, als articles en revistes especialitzades, en els llibres que publicava. Tanmateix és, en les declaracions de premsa on pot arribar al gran públic i des d'aquesta especialíssima tribuna li llança un missatge, el seu, que sonava com un sermó en el desert per la solitud intel·lectual que patia l'esport en aquella època. No obstant, la seva labor va ser tan àrdua que malgrat el seu aïllament va aconseguir arribar a unes elits professionals que van escoltar el seu testimoniatge, el van divulgar posteriorment a tota la societat, i van aconseguir que aquesta,

a poc a poc, anés canviant els hàbits passius pels hàbits esportius, o sigui, una esportivització progressiva de la població, l'autèntic esport, la humanització de la societat a través de l'esport praxi, un dels vells somnis de Cagigal.

Cagigal va ser un dels grans peoners, avançant-se al seu temps, que preconitzà la importància d'un autèntic debat intel·lectual sobre l'esport, fins llavors menyspreat i oblidat per la intel·lectualitat, que el considerava un tema menor. Ell es va queixar amargament d'això i va criticar amb duresa el món intel·lectual, per aquesta manca de sensibilitat envers un dels grans fenòmens socials de la nostra època.

Amb el temps i sobretot arran de la seva mort, l'esport ha atret cada vegada més disciplines científiques, seduïdes per la seva gran influència social i com a símbol cultural. Així doncs, les ciències humanes —la sociologia al capdavant, la psicologia, la història, l'antropologia, la filosofia, l'arqueologia—, les ciències de l'educació, les ciències mèdiques, l'economia, el dret, la física, etc., han estudiat l'esport des de les seves perspectives particulars. Actualment assistim fins i tot a una disputa entre l'esport com a objecte d'estudi per part d'algunes àrees científiques. *Cal, per tant, establir una teoria sobre l'esport, des de la seva originalitat com a fenomen holístic* que encara s'ha de resoldre i que el nostre autor ja va apuntar al seu dia com un dels grans reptes a aconseguir per obtenir el respecte i la consideració de les altres ciències.

El missatge cagigalià té una gran vigència i conserva part de la seva força ja que els seus paradigmes sobre l'esport encaixen perfectament en la nostra societat, després de més de vuit anys de la seva desaparició. No en va podem reconèixer com a actuals alguns dels seus missatges: "L'esport representa un element humanitzador per a l'individu, en una

societat cada vegada més agressiva amb el mateix home", "l'esport hauria de ser considerat com a tema de debat intel·lectual de primer ordre", "l'esport com a expressió de la conducta humana i fet social ha de tenir necessàriament una base científica".

Sobre l'esport praxi, una de les seves obsessions, recollim les citacions següents: "L'autèntic nivell esportiu d'una societat es mesura pel grau de pràctica esportiva que desenvolupa la població, l'esport praxi", "l'esport és aprenentatge de vida...escola d'humanisme social...canalitzador de l'agressivitat humana". Una vegada identificats, per ell mateix, els mals que pateix la societat de l'oci postindustrial proclama "la solució de la pràctica esportiva com a concepte d'oci actiu".

Quant a l'esport espectacle aportem aquestes consideracions que representen, al nostre parer, una mostra fidel de la seva visió particular del tema: "A l'esport espectacle se li ha de concedir valor, com a teràpia psicològica de descongestió massiva", "l'esport d'alta competició és útil com a fórmula per a les confrontacions pacífiques dels diversos països del món...contribueix a l'establiment de la pau", "cal que els mitjans de comunicació social contribueixin a la reunificació de l'esport espectacle, o sigui, que recuperi el seu caràcter de joc", "l'autèntica cultura és la pròpia praxi esportiva i no els espectacles esportius de masses", "Espanya és un país d'esportistes passius".

Finalment, exposarem una citació llarga expressada a Bilbao el 3 de gener de 1982 a *La Gaceta del Norte*, en què manifesta les seves impressions sobre l'avenir immediat de l'esport com a fenomen social i símbol cultural: "Actualment hi ha indicis d'una certa revolució cultural espontània, com es pot apreciar a través dels ideals del moviment ecologista, de la pràctica de l'esport al marge d'estructures organitzades

Primera classe magistral en l'apertura del 1er. curs del INEF de Madrid

com és el cas de la popularitat del *jogging*, etc. A més, hi ha un símbol profund de canvi de vestit, la psicologia del vestit té molta importància; el vestit ha estat sempre índex d'actituds culturals i avui dia estem assistint a una invasió del vestit ritual esportiu en la societat. En les maneres de vestir s'està veient una acceptació del caràcter esportiu en la vida diària i aquest és un detall esperançador de cara a la consideració de l'esport com a fenomen bàsicament cultural."

El missatge cagigalià és transmès en vida pels grans mitjans de comunicació, fonamentalment la premsa esportiva i força menys per la televisió a través de programes esportivo-culturals que portaven implícits la ideologia del nostre personatge. Tanmateix la seva llavor no germinaria fins força anys després i no precisament gràcies al seu carisma de masses, que no en tenia, ja que el seu llenguatge erudit i distant, la seva manera de dirigir-se als grans estrats de la població acadèmica i científica i el seu semblant intel·lectual, no eren els recursos més adequats per implantar les seves te-

ories. En canvi, on va tenir més ressò va ser en el món de l'educació física i l'esport, entre els seus companys de docència, en els alumnes i els dirigents esportius, compromesos en l'esport praxi, que van fer seu el seu missatge i van divulgar la seva filosofia en la seva àrea d'influència. Ells van llegir els seus llibres i articles, van escoltar les seves classes i conferències i van coparticipar en seminaris i taules rodones, de tal manera que es van fer seguidors de la seva filosofia i a la seva mort va arribar a la categoria de mite, sacralitzant tota una cadena de transmissió ideològica sobre la interpretació del fenomen esportiu.

José M. Cagigal és un home amb una sòlida formació humanista que creu en l'esport com a element humanitzador de l'individu modern i durant tota la seva trajectòria professional analitza el que passa al seu voltant en funció del tres grans pilars del seu pensament: *l'home*, per sobre de tot, i *l'educació* d'aquest a través de *l'esport*, el gran recurs de la nostra època. És per això que centra les seves observacions i reflexions en base a aquesta trilogia. A l'empenta de

la seva extensa formació, se submergeix sovint en la història per rescatar conceptes valuosos d'altres civilitzacions, particularment de la Grècia clàssica, i els inclou al seu missatge o els emprava per defensar els seus models.

El nostre autor és un intel·lectual que observa, interpreta i reflexiona el que veu al seu voltant i a continuació comunica les seves impressions, mitjançant l'escrit, la paraula o la declaració. Per això emprava un llenguatge precís i erudit no exempt de tecnicismes. El seu pensament té una solidesa argumental inqüestionable i el seu rigor intel·lectual, per tant, és notable, ja que les dades tècniques, històriques i sociològiques que utilitzava provenien de fonts de tota garantia i el seu mètode per arribar a les conclusions era simplement la reflexió filosòfica.

La seva línia ideològica, quant als grans temes que va tractar, es manté invariable al llarg del temps, de tal manera que podem dir que des de les primeres declaracions, al voltant dels anys seixanta, ja llança un missatge que romandrà invariable al llarg d'aquests 23 anys, enriquint-se en el transcurs d'aquest període amb noves dades i aportacions que justifiquen encara més les seves ambicioses tesis, mostrant en tot moment una línia ideològica que no dubtem en qualificar de coherent. D'altra banda, cal destacar la seva independència ideològica, cosa que moltes vegades li va portar problemes amb el poder públic establert al qual es va enfrontar sense por, quan ho va considerar necessari. Això li va causar en algun moment la desgràcia política i fins i tot el seu enfonsament institucional; va ser especialment significativa la seva oposició frontal, per raons ideològiques, a la Llei de cultura física i l'esport de 1980, que presentava la ja inexistent UCD i que va malmetre les seves legítimes aspiracions polítiques.

Hemeroteca

Per confeccionar aquest estudi hem utilitzat retalls de premsa amb declaracions de José M. Cagigal Gutiérrez, agrupats per temes i ordenats cronològicament, que per raons d'espai no hem inclòs en aquest article però que es troben en el treball d'investigació del Departament de

Ciències Aplicades de l'INEFC de Lleida que van realitzar els autors durant el curs 1990-1991; el seu títol correspon al del present article. N'hi ha un exemplar al Departament i un altre a la Biblioteca del centre. En total s'han utilitzat 42 declaracions de premsa agrupades de la manera següent: olimpisme 5, humanisme 5,

esport 16, esport praxi 8, esport es-
pectacle 8.

BIBLIOGRAFIA

OLIVERA, J. "José María Cagigal, tercer any d'una pèrdua", a *Apunts d'Educació Física*, n. 6, desembre de 1986, INEFC, Barcelona, p. 3-50.